

Список використаних джерел

1. Борбенчук, І. (2019). Метафора і метонімія у структурі поетичного тексту Катулла, Збірник наукових праць, Дрогобич, С. 5–8. DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.11.2019.175456>
2. Булаховський, Л. (1947). Виникнення і розвиток літературних мов, *Мовознавство*, Т. 4/5, С. 56.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.), (2005). [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел], Київ, Ірпінь, С. 770.
4. Єрмоленко, С. (1999). *Нариси з української словесності* (стилістика та культура мови), Київ, С. 305.
5. Кочерган, М. (2002). *Вступ до мовознавства: підруч.* [для студ. філол. спеціальностей вищ. навч. закладів освіти], Київ, С. 227.
6. С. Valerii Catulli Carmina, (1958). *Recognovit brevique adnotatione critica instruxit R. A. B. Mynors. Oxonii e typographeo clarendoniano*, New York, 113 s.

І.П. Вайноренс,
доктор філософії,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
порівняльного мовознавства та перекладу
НПУ імені М. П. Драгоманова

КАУЗАЛЬНА ДОМІНАНТА ЕФЕКТ В УКРАЇНСЬКОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Термін *картина світу* має давню історію та низку визначень, у той час як поняття *каузальної домінанти* є новим в науковому середовищі, використовуючись з 2015 року на позначення складової каузального комплексу.

Культуролог О. О. Корнілов виокремлює п'ять (5) типів картин світу в залежності від видів пізнання: наукову, національно-наукову, мовну, національно-мовну, індивідуально-національно мовну. При цьому мовна картина світу створюється мовним розумінням конкретної мовної спільноти, національно-мовна – конкретної мовної спільноти, а індивідуально-національна

мовна – окремої людини. Дослідник “представляє лексику національної мови як результат відображення світу буденною свідомістю, як основний будівельний матеріал”, що передбачає “вихід за межі семіотичного та інструментального підходу до мови” (Корнилов, 2003). Ми підтримуємо таку точку зору, як і думку автора про “залежність результатів лексикалізованих інтерпретацій зовнішнього світу від середовища існування конкретного етносу і від структури людської свідомості”, а також доцільність тлумачення лексики національної мови як ‘мовної картини світу’ в широкому розумінні.

Дослідниця І.М. Заремська дотримується подібної точки зору, підкреслюючи, що “мовна картина світу не належить до числа частково наукових або спеціальних картин світу, оскільки вона передує багатьом іншим картинам світу і певною мірою формує їх” (2011). Цей факт пояснюється здатністю людини сприймати світ, у тому числі й саму себе, за посередництвом мови через ‘призму’ загальнолюдського та національного досвіду. Таким чином, мовна картина світу (далі – МКС) є підсистемою концептуальної картини світу, з чим не можна не погодитись, залучаючи ті її складові, які корелюють з мовними знаками.

Розглянемо також підхід до інтерпретації мовної картини світу Н.І. Фрасинюк, яка акцентує на формуванні МКС у глибинах цілісної картини систематизованих знань, зауважуючи, що картина світу є “суб’єктивним образом об’єктивної реальності, яка є основою індивідуального та суспільного пізнання, охоплюючи ментальну сферу...”, називаючи МКС “мозаїкоподібною польовою системою взаємопов’язаних мовних одиниць <...>” (Фрасинюк, 2013).

Каузальна домінанта (далі – КД), як було зазначено раніше, є складовою каузального комплексу як “онтолого-гносеологічної категорії, яка в онтологічному плані відображає каузальну ситуацію” – “фрагмент реальної / віртуальної дійсності, в якій об’єкти в певний момент часу та у певному місці пов’язані один з одним відношенням каузації” (Вайнорене, 2017; Лемиш, 2015). У гносеологічному плані – це ментально-логічний конструкт, який включає

10 каузальних доміант, а саме: *причину, підставу, умову, допуст, мету, ефект, висновок, результат, наслідок, засіб*, які об'єктивуються у мові через синтаксичний концепт КАУЗАЛЬНІСТЬ (СКК, за Н.Є. Леміш). Отже, будь-яка КД у конкретній мовній картині світу представлена низкою мовних засобів.

Метою нашої розвідки є встановлення типів ефекту, що реалізують КД *ЕФЕКТ* в українській мові, відображаючи фрагмент категорії каузальності у МКС українців.

Встановлення типів ефекту відбувається на основі вивчення компонентів колокацій, однією із складових яких виступає вербалізатор КД *ЕФЕКТ*. Матеріал для такого аналізу відібрано з Корпусу української мови КУМ і двох словників з психології.

Портал мова (Mova.info), де розміщено *Корпус української мови*, не містить текстів з психології, пропонуючи такі розділи, як *публіцистика* та *наукові тексти* без подальшого розподілу за розділами. До аналізу ми залучили корпус наукових текстів, що дало нам можливість ідентифікувати такі колокації для лексеми *ефект* (типи сполучень розглядали тільки зі самостійними частинами мови): **з лівобічною сполучуваністю:** прикметник: *звуконаслідувальний, конотаційний, комічно-сатиричний, притаманний, <...>*; дієслово: *досягається, <...>*; іменник: *dilutive effect -, зворотів, винаходу, експерименту, мімози, <...>*; займенник: *такий, цей, них, <,,,>*; чисельник: *один.*

Серед **правобічних** колокацій на увагу заслуговують словосполучення лексеми *ефект* з такими самостійними частинами мови, як: іменники: *новизни, скоромовки, впливу, вечірки, промови, розводження, поля, <...>*; прикметники: *фонетичної, однозвучних, невиправданих, передбаченої, <...>*; дієслова: *може, можуть, мають, має, <...>*; займенники: *такої, ,що, яких, <...>, цього;* чисельники: *трьох.*

Через обмеженість формату цієї розвідки подаємо результати пошуку лише з двох сторінок Корпусу української мови. На цьому матеріалі нами було встановлено тринадцять (13) типів ефекту: 1) за різновидом впливу:

синергетичний, парниковий; 2) за вказівкою на визначеність / приналежність: цей, той, який, такий, такий же, той самий, інший, так званий, їхній, його, свій, однаковий, характерний; 3) за вказівкою на узагальненість: сумарний, кумулятивний, загальний; 4) за типом оцінки: позитивної – позитивний, найкращий, чарівний, мобілізуючий, оздоровчий, терапевтичний; негативної: негативний, руйнівний, негативного впливу; нейтральної: нульовий; 5) за ступенем сприйняття: реальний, відчутний, певний; <...>, незначний (глибина 2: був); 6) за вказівкою на певну сферу людської діяльності / галузь: економічний, антикорупційний, фінансовий; 7) за вказівкою на тривалість: короткостроковий, довготривалий, відкладений; 8) за розміром: величезний, максимальний, повний, більший, частковий; 9) за протилежністю очікування: протилежний <...>; 10) за різновидом дії: ефект пружини, бомби, вибуху (інформаційної бомби), консолідації, доміно, поїзда, глобального потепління, «тремтячої камери», бойового «Граду», надтекучості, шлюбу, освоєння, синергії та взаємного посилення, плацебо, календарних днів (4); 11) зв ступенем задіяності: присутності (3), аутсайдера, соцмереж; 12) за вказівкою на джерело: від самоорганізації, від відкриття ринку, 13) за вказівкою на спрямованість: для економіки, для бюджет (КУМ, 2018).

Опрацювання даних словників з психології, з одного боку, дозволяє виокремити конкретні типи ефекту для вузькоспеціалізованої сфери, а, з іншого, не надає об'єктивної картини, що, як правило, має підтверджуватися частотністю аналізованого матеріалу. Для видання *Психологічний словник* встановлено шість (6) типів ефекту: 1) за ступенем визначеності: певний **ефект**; 2) за ступенем впливу: вражаючий, Сліпер-ефект; 3) за ступенем сприйняття: витлумачений; 4) за ступенем необхідності: потрібний; 5) за приналежністю до певної сфери людської діяльності / галузі: психологічний, соціальний; 6) за різновидом дії: **ефект** впливу, накопичення, відчуження, бумеранга, ореола, <...> (Синявський Сергеєнкова, 2007).

На матеріалі *Словника із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості* визначено дев'ять (9) типів ефекту: 1) за ступенем

визначеності: *деякі ефекти*; 2) за вказівкою на певну сферу людської діяльності / галузь: *творчий, навчально-виховний, <...>*; 3) за типом оцінки: *позитивний*; 4) за розміром: *максимальний, високий*; 5) за різновидом локації: *вершинний*; 6) за ступенем сприйняття: *помітний, отриманий*; 7) за різновидом дії: *ПІД-ефект, Кирліан-ефект, Кирліана; <...>*; 8) за вказівкою на результативність: *ефект звикання, адаптованості, сімейної успішності у праці, переходу обдарованості дітей у талант дорослих, <...>*; 9) за вказівкою на джерело: *інтуїції, уяви, певної системи дій* (Рибалка, 2016).

Висновки. Таким чином, на матеріалі текстів наукового і психологічного дискурсів нами було встановлено 19 типів ефекту. Отримані дані не охоплюють все різноманіття типології ефекту, що відкриває *перспективи* для розширення ілюстративної бази (залучення до аналізу різних текстів за професійною спрямованістю) з подальшою ідентифікацією типів, що реалізують каузальну домінанту *ЕФЕКТ* у каузальному фрагменті МКС українців.

Список використаних джерел

1. Вайноренє, І. П. (2017). Колокації з каузальною домінантою ‘ефект’ в англійській та українській мовах. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов.* Вип. 16. сс. 52–61.

2. Заремська, І. М. (2011). Мовна картина світу як об’єкт лінгвістичних досліджень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови.* Вип. 7. сс. 396–402.

3. Корнилов, О. А. (2003). *Языковые картины мира как производные национальных менталитетов.* [2-е изд., испр. и доп.]. (349 с.). Москва: ЧеРо.

4. Леміш, Н. Є. (2015). *Комунікативно-прагматичні та структурно-семантичні характеристики каузального комплексу в сучасних германських, романських та слов’янських мовах: зіставно-типологічний аспект:* автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.17 “Порівняльно-історичне і типологічне

мовознавство”. (36 с.). Київ.

5. КУМ: *Корпус української мови*. MOVA.info лінгвістичний портал, 2003–2018. URL: <http://www.MOVA.info>.

6. Рибалка, В. В. (2016). *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник*. (424 с.). Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені І. Франка.

7. Синявський, В. В., Сергеєнкова, О. П. (авт.-укл.). (2007). *Психологічний словник*. (336 с.). Міністерство освіти і науки України.

8. Фрасинюк, Н. І. (2013). Картина світу як об'єкт сучасної когнітивістики. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Вип. 34. сс. 298–300.

Н. Л. Горбач,
старший викладач кафедри іноземних мов
І. Л. Іванова,
старший викладач кафедри іноземних мов
Т. М. Кальченко
старший викладач кафедри іноземних мов
Харківський університет внутрішніх справ

ПРОЦЕС СЛОВОТВОРЕННЯ “КЛІПІНГ”

У морфології *кліпінг* (обрізання, відсічення, різання) – це процес формування нового слова шляхом видалення одного або декількох складів з багатоскладного слова, наприклад, *cellphone* з *cellular phone*. Іншими словами, відсікання відноситься до частини слова, яка служить для цілого, наприклад, *ad* і *phone* похідні від *advertisement* і *telephone* відповідно. Цей термін також відомий як обрізана форма, вирізане слово, скорочення й усічення.

Метою розвідки є дослідження одного зі способів словотворення, за допомогою якого створюються нові лексеми.

Обрізана форма зазвичай має те ж денотативне значення, що і слово, від якого вона утворюється, але вважається більш розмовною і неформальною.